

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

AVIZ

**la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din
Constituția Republicii Moldova**
(limba română)

(Sesizarea nr. 134c/2017)

CHIȘINĂU

31 octombrie 2017

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE
PENTRU MODIFICAREA ART.13 DIN
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, statuând în componența:

DI Tudor PANTÎRU, *președinte*,
DI Aurel BĂIEȘU,
DI Igor DOLEA,
DI Victor POPA,
Dna Victoria IFTODI,
DI Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dnei Eugenia Mîța, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 13 octombrie 2017
și înregistrată la aceeași dată,
Examinând sesizarea menționată în camera de consiliu,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Adoptă următorul aviz:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituțională la 13 octombrie 2017 de către Carp Lilian, Tudor Deliu, Valeriu Ghilețchi, Mihaela Spătaru, Iurie Leancă, Eugen Carpov, Octavian Grama, Gheorghe Mocanu, Simion Grișciuc, Iurie Dîrda, Maria Ciobanu, Grigore Cobzac, Aliona Goța, Iurie Țap, Vadim Pistrinciuc, Ștefan Creangă, Eugen Bodarev, Vladimir Hotineanu, Nicolae Olaru, Iurie Chiorescu, Mihai Ghimpu, Alina Zotea, Roman Boțan, Petru Cosoi, Ion Apostol, Ion Casian, Ștefan Vlas, Nae Simion Pleșca, Ion Balan, Nicolae Juravschi, Oleg Ogor, Vladimir Cernat, Artiom Gutium, Valerian Bejan, deputați în Parlamentul Republicii Moldova, în temeiul prevederilor art. 135 alin. (1) lit. c) și art. 141 alin. (1) lit. b) din Constituția Republicii Moldova, art. 4 alin. (1) lit. c) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 4 alin. (1) lit. c), art. 38 alin. (2), art. 63 lit. a) din Codul jurisdicției constituționale, prin care se solicită avizarea proiectului de lege pentru modificarea Constituției Republicii Moldova.

2. Proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituție este expus în următoarea redacție:

„**Articol unic** – La alineatul (1), articolul 13 din Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29 martie 2016, art. 140), sintagma „limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine” se substituie cu sintagma „limba română”.

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE
PENTRU MODIFICAREA ART.13 DIN
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

3. Prevederile relevante ale Constituției (republicată în M.O., 2016, nr.78, art.140) sunt următoarele:

Articolul 7 Constituția, Lege Supremă

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”

Articolul 13 Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi

(1) Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine.

[...]”

Articolul 72 Categorii de legi

„(1) **Parlamentul adoptă legi constituționale**, legi organice și legi ordinare.

(2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției.

[...]”

Articolul 135 Atribuțiile [Curții Constituționale]

„(1) Curtea Constituțională:

[...]

c) **se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;**

[...]”

Articolul 140 Hotărârile Curții Constituționale

„(2) Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate.”

Articolul 141 Inițiativa revizurii

„(1) Revizuirea Constituției poate fi **inițiată** de:

[...]

b) un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;

[...]

(2) Proiectele de legi constituționale vor fi prezentate Parlamentului **numai împreună cu avizul Curții Constituționale**, adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători.”

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE
PENTRU MODIFICAREA ART.13 DIN
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Articolul 142
Limitele revizuirii

„(1) Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale.

(2) Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război.”

Articolul 143
Legea privind modificarea Constituției

„(1) Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.

(2) Dacă, de la prezentarea inițiativei cu privire la modificarea Constituției, Parlamentul nu a adoptat timp de un an legea constituțională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă.”

ÎN DREPT

4. Din conținutul sesizării, Curtea observă că aceasta vizează revizuirea Constituției, prin modificarea articolului 13 (Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi).

5. Competența Curții Constituționale de a soluționa prezenta cauză este prevăzută de dispozițiile articolului 135 alin. (1) lit. c) din Constituție, potrivit cărora Curtea Constituțională se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției.

I. OBLIGATIVITATEA EXECUTĂRII HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

6. Curtea subliniază că, potrivit articolului 140 din Constituție, hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate.

7. În același sens, potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice.

8. Curtea reține că, potrivit Hotărârii nr.33 din 10 octombrie 2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție, respectarea hotărârilor Curții Constituționale este o condiție necesară și esențială pentru buna funcționare a autorităților publice ale statului și pentru afirmarea statului de drept.

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE
PENTRU MODIFICAREA ART.13 DIN
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

9. Intervenția Parlamentului sau a Guvernului, în interiorul termenului prevăzut de articolul 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională, în sensul celor stabilite prin hotărârea Curții Constituționale, reprezintă o expresie a caracterului definitiv și general obligatoriu al deciziilor instanței de contencios constituțional.

10. Curtea reține că legislativul are obligația de a pune în executare actele instanței de contencios constituțional. Această obligație decurge din principiile statului de drept și principiul separației puterilor în stat.

11. Curtea reiterează că respectarea principiului separării puterilor implică nu doar faptul că nici una din ramurile puterii nu intervine în competențele unei alte ramuri, dar și faptul că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de activitate - **îndeosebi atunci când o astfel de obligație este statuată în Legea Supremă sau a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale**, instanță care, în virtutea art.134 din Constituție, asigură în cele din urmă realizarea principiului separării puterii de stat (HCC nr.33 din 10 octombrie 2013).

12. Curtea reiterează că **factorii juridici, și nu politici, trebuie să determine reacțiile față de hotărârile Curții, în special dacă ele provoacă obligații concrete pentru subiecții corespunzători.**

13. Curtea reține că lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor Curții Constituționale echivalează cu neexercitarea competenței de bază, și anume cea de legiferare, atribuită de Constituție.

14. Curtea reamintește că hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională, fiind parte integrantă a Constituției, ele fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează și sunt obligatorii pentru executare pentru toate instituțiile statului. **Acestate se aplică direct, fără nici o altă condiție de formă** (HCC nr.33 din 10 octombrie 2013, HCC nr. 28 din 17 octombrie 2017).

II. CU PRIVIRE LA PROPUNEREA LEGISLATIVĂ

15. Examinând proiectul de lege prezentat, Curtea observă că acesta, provenind, potrivit articolului 141 alin. (1) din Constituție, de la 34 de deputați în Parlament, vizează revizuirea Constituției, prin modificarea articolului 13, și anume prin înlocuirea textului „limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine” cu textul „limba română”.

16. Curtea subliniază că prin Hotărârea nr. 36 din 5 decembrie 2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova Curtea Constituțională a statuat că Declarația de Independență operează cu termenul de „limba română” ca limbă de stat.

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE
PENTRU MODIFICAREA ART.13 DIN
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

17. Curtea a menționat că referința la „limba română” ca limbă de stat este o situație de fapt constatată în însuși textul Declarației de Independență, care este actul fondator al statului Republica Moldova. Indiferent de glotonimele utilizate în legislația de până la proclamarea independenței, Declarația de Independență a operat o distincție clară optând expres pentru termenul de „*limba română*” (HCC 36/2013, § 108).

18. Prin urmare, Curtea a subliniat că prevederea conținută în Declarația de Independență referitoare la limba română ca limbă de stat a Republicii Moldova prevalează asupra prevederii referitoare la limba moldovenească conținute în articolul 13 al Constituției (HCC 36/2013, § 124).

19. Curtea reține că inițiativa de modificare a articolului 13 din Constituție **nu constituie o inițiativă ordinară de modificare a Legii Supreme, ci una tehnică, care rezultă din obligativitatea executării hotărârii Curții Constituționale, și anume a Hotărârii nr. 36 din 5 decembrie 2013, care dispune de puterea lucrului judecat, astfel fiind executorie pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice.**

20. Astfel, având în vedere cele menționate, Curtea reține că proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituție, fiind elaborat în vederea executării Hotărârii Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, nu cuprinde neconcordanțe sau inexactități de ordin juridic și urmează a fi prezentat Parlamentului pentru adoptare în regim prioritar.

21. În același timp, Curtea reține că, indiferent de rezultatul examinării acestor amendamente de ordin tehnic, Hotărârea Curții Constituționale nr.36 din 5 decembrie 2013, prin care s-a statuat că prevederea conținută în Declarația de Independență referitoare la limba română ca limbă de stat a Republicii Moldova prevalează asupra prevederii referitoare la limba moldovenească conținute în articolul 13 al Constituției, **nu încetează să-și producă efectele juridice, aceasta aplicându-se direct, fără nici o altă condiție de formă.**

22. Curtea reiterează că **hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională, fiind parte integrantă a Constituției, ele fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează.** Respectiv, toate autoritățile publice au obligația să respecte Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013.

Pentru considerentele expuse, în temeiul articolului 135 alin.(1) lit.c), articolului 141 alin.(2) din Constituție, articolului 26 alin.(1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 61 alin.(1) și articolului 63 lit.a) din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională adoptă următorul

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE
PENTRU MODIFICAREA ART.13 DIN
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

AVIZ:

1. Inițiativa de modificare a Constituției, provenind de la un grup de deputați, este prezentată de subiectul autorizat și, în acest sens, este conformă prevederilor articolului 141 alin.(1) lit. b) din Constituție.

2. Proiectul de lege pentru modificarea Constituției, fiind elaborat în vederea executării Hotărârii Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova nu încalcă limitele revizuirii impuse de dispozițiile articolului 142 alin.(2) din Constituție.

3. Prezentul aviz este definitiv, nu poate fi supus nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în „*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

Președinte

Tudor PANȚÎRU

Chișinău, 31 octombrie 2017
ACC nr. 3
Dosarul nr. 134c/2017